

PRAVAŠTVO U BIBINJAMA

Marjan DIKLIĆ
Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru

UDK 329 (497.5 – Bibinje) Zadar
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 7. III. 2005.

U prvom dijelu rada autor govori o pojavi dalmatinskog pravaštva, formiranju prvih pravaških skupina i njihovu udruživanju u jedinstvenu Stranku prava u Dalmaciji 1894.; zatim o rascjepu te stranke 1898., njezinu udruživanju s narodnjacima u Hrvatsku stranku 1905., te ponovnom obnavljanju 1906. i političkom djelovanju do 1918. godine. U drugom se dijelu na temelju oskudnih izvora i literature raspravlja fragmentarno o pojavi i razvoju pravaštva u Bibinjama te ustroju, organizaciji i djelovanju dalmatinske Stranke prava u tom mjestu; osvrnuvši se posebice na rad hrvatskog domoljuba don Marka Sikirića, najistaknutijeg bibinjskog pravaša i člana Mjesnog odbora Stranke prava. I na kraju, u zaključnom dijelu, sažeto iznosi osnovne misli o bibinjskom pravaštvu.

Ključne riječi: pravaštvo, Dalmacija, Austro-Ugarska Monarhija, Stranka prava, Čista stranka prava, Bibinje, Marko Sikirić.

I.

Prve pravaške misli i njihovi pobornici u Dalmaciji javljaju se koncem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina 19. stoljeća. One nastaju u tijeku najžešćih preporodnih borbi, pod snažnim utjecajem banovinskog pravaštva, osobito Eugena Kvaternika i Ante Starčevića, ali i na idejnim zasadama i hrvatstvu don Mihovila Pavlinovića i Ante Kuzmanića Dikličića. Pravaška misao u Dalmaciji javlja se najprije u relativno uskom krugu nacionalno najsvjesnijih pojedinaca, koji su pripadali uglavnom radikalnom i izrazito hrvatski orijentiranom krilu stare Narodne stranke. U početku je na čelu te malobrojne skupine bio don Mihovil Pavlinović, glavni tvorac hrvatske nacionalno-integracijske ideologije u Dalmaciji, a posebice u njezinu primorsko-seljačkom dijelu društva gdje se hrvatska etnička svijest izravno transponirala u hrvatsku nacionalnu svijest.

Pavlinović je prvi od svih dalmatinskih preporoditelja otvoreno prihvatio hrvatsko ime i hrvatsku ideju kao onu temeljnu misao pod kojom se mora dovršiti započeti proces sveopće nacionalne integracije, odnosno općeg ujedinjavanja hrvatskog naroda i hrvatskih državnih teritorija, te formiranja i konstituiranja moderne hrvatske nacije i države. Najviše pod utjecajem Kvaternika, s kojim se upoznao još 1861. u Hrvatskom saboru u

Zagrebu i kasnije s njim intenzivno dopisivao, on je prvi u Dalmaciji prihvaćao i širio hrvatsko-pravaške ideje, koje su u drugoj polovini 19. stoljeća nezaustavljivo prodirale iz Banske Hrvatske. Te ideje Pavlinović je vješto ugradio u svoj ideološki sustav, u svoje hrvatstvo i tajni politički program – *Hrvatska misao* – kojemu je temeljni cilj bio stvaranje ujedinjene i samostalne Hrvatske. Iz njegova ideološkog sustava – osobito učenja o hrvatstvu, koje se najviše oslanjalo na hrvatsku državnopravnu tradiciju, Crkvu i katoličanstvo – crpili su podjednako narodnjaci i prvi dalmatinski pravaši. I upravo po tome Pavlinović i jest, naravno uz Starčevića i Kvaternika, a u širem smislu i hrvatstvo Ante Kuzmanića, idejni preteča i glavni duhovni začetnik dalmatinskog pravaštva unatoč činjenici što je po svojim shvaćanjima i stranačkoj pripadnosti više bio narodnjak nego pravaš.¹

Iako se, kako smo kazali, pravaške ideje javljaju u tijeku najžešćih preporodnih borbi, kada su se narodnjaci i njihova stranka pripremali za osvajanje većine u Pokrajinskom saboru, pravaštvo u Dalmaciji nastaje tek početkom osamdesetih godina 19. stoljeća, i to s pojavom prve dalmatinske vjersko-pravaške skupine. Ta skupina nastaje u Zadru i zadarskim Arbanasima 1883./84. godine oko mladog hrvatskog novinara i svećenika don Ive Prodana, te njegovih glasila *Katoličke Dalmacije*, *Stekliša* i *Pravaša*. Najistaknutiji članovi te skupine, koja u to vrijeme dobiva i svoj politički program, bili su don Ivo Prodan, Antun Dean i Pavao Luka Relja. Pisac programa, organizator i vođa te vjersko-pravaške skupine, koji se prvi od svih dalmatinskih političara otvoreno izjasnio za pravaštvo, Starčevića i Stranku prava, te preko svojih glasila počeo širiti i popularizirati pravaštvo u cijeloj Dalmaciji, bio je don Ivo Prodan. Međutim, njegovo pravaštvo, iako se čvrsto ukorijenilo u dalmatinskom političkom tlu, osobito među svećenstvom, nije toliko prihvaćala mlada dalmatinska buržoazija i inteligencija, kojima su više od vjersko-pravaških misli odgovarale liberalno-pravaške ideje.²

Liberalno pravaštvo nastaje uglavnom u srednjoj i južnoj Dalmaciji sredinom osamdesetih i na početku devedesetih godina 19. stoljeća, a njegovi glavni tvorci i pobornici bili su Ante Trumbić i Fran Supilo. Njih dvojica su posve odvojeno, svaki svojim putem i na svoj način, simbiozom nekih liberalnih elemenata stare narodnjačke s

¹ O pojavi pravaštva u Dalmaciji više vidi u: Marjan DIKLIĆ, Mihovil Pavlinović i pojava pravaštva u Dalmaciji, *Radovi Zavoda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru* (dalje: *Radovi ZJAZUZd* ili *ZHAZUZd*), sv. 31, Zadar, 1989., str. 15–43; ISTI, Pojava pravaštva i nastanak Stranke prava u Dalmaciji, *Radovi ZJAZUZd*, sv. 32, Zadar, 1990., str. 5–107; ISTI, Odnos između Mihovila Pavlinovića i Ive Prodana, zbornik *Mihovil Pavlinović u politici i književnosti*, Globus/Zagreb, 1990., str. 127–135; ISTI, *Pravaštvo u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, Zadar, 1998., str. 101–243; Tihomil MAŠTROVIĆ, Kroatizmi Ante Kuzmanića i ‘Zora dalmatinska’, *Zadarska smotra*, god. XLVI, br. 3–4, Zadar, 1995., str. 62, 63.

² Spisi don Ive Prodana, *Uspomene I. Naš program*, II. izdanje, Zadar, 1895., 64 str.; M. DIKLIĆ, Vjersko-politički program i stajališta lista “Katolička Dalmacija”, *Zadarska smotra*, god. XLI, br. 4–5, Zadar, 1992., str. 7–28; ISTI, *Pravaštvo u zadarskim Arbanasima*, Zadar, 1992., str. 13–20; ISTI, Don Ivo Prodan, prvi čovjek dalmatinskog pravaštva, *Radovi ZHAZUZd*, sv. 39, Zadar, 1997., str. 243–254; ISTI, Pravaštvo don Ive Prodana, *Radovi ZHAZUZd*, sv. 40, Zadar, 1998., str. 361–411.

novom pravaškom ideologijom, stalno suprotstavljajući radikalizam banovinskih pravaša oportunističkom dalmatinskih narodnjaka, došli do jedne šire liberalno-pravaške koncepcije, koju su poslije kroz politiku *novog kursa* nastojali realizirati. U skladu s tom koncepcijom oni su se zalagali za ujedinjenje svih hrvatskih oporbenih političkih snaga u borbi za rješenje hrvatskoga nacionalnog i državnog pitanja, najprije u okviru Austro-Ugarske Monarhije, ako to bude moguće, a ako ne bude, onda i izvan toga državnog okvira. Supilo je čak bio mišljenja da bi svi Hrvati koji se na bilo koji način suprotstavljaju vladajućem austrougarskom režimu trebali tvoriti jednu hrvatsku političku stranku. Prvi korak u tom pravcu učinjen je početkom devedesetih godina 19. stoljeća u Banskoj Hrvatskoj donošenjem zajedničkog programa i udruživanjem hrvatskih opozicijskih stranaka – Stranke prava i Neodvisne narodne stranke – a u Dalmaciji okupljanjem i ujedinjavanjem pravaških skupina u jedinstvenu dalmatinsku Stranku prava; u tome je važnu ulogu odigrao Hrvatski klub Jurja Biankinija.³

Dugotrajna neslaganja, sukobi i previranja unutar stare Narodne hrvatske stranke, koja su se vodila između radikalne i oportunističke struje, dovela su konačno do njezina rascjepa 1892. godine. Naime, u proljeće te godine šestorica radikalnijih narodnjačkih zastupnika na čelu s Biankinijem, koristeći kao povod negativan ishod glasovanja u Dalmatinskom saboru o novim čitankama za pučke škole u kojima je namjerno bilo zatajivano hrvatsko ime, istupila su iz saborskog Kluba Narodne hrvatske stranke i utemeljila svoj posebni Hrvatski klub, blizak dalmatinskim pravaškim skupinama i Stranci prava u Banskoj Hrvatskoj. Tako se u Dalmaciji, pored stare Prodanove vjersko-pravaške i nešto mlađe Trumbić-Supilove liberalno-pravaške skupine, pojavila i treća pravaška skupina pod vodstvom Jurja Biankinija i Josipa Kažimira Ljubića. Iako su imali dobre odnose s dalmatinskim pravašima, članovi Hrvatskog kluba su tek nakon dvogodišnjeg kolebanja u lipnju 1894. godine prihvatili trijalističko-okviraški pravaški program i pristupili Stranci prava. Time je bila uklonjena i posljednja prepreka za ujedinjenje triju dalmatinskih pravaških skupina u jedinstvenu Stranku prava u Dalmaciji.⁴

Do ujedinjenja dalmatinskih pravaških skupina – Prodanove vjersko-političke, Trumbić-Supilove liberalno-pravaške i Biankinijeva Hrvatskoga kluba – te osnutka jedinstvene Stranke prava u Dalmaciji dolazi 22. kolovoza 1894. godine na Osnivačkoj konferenciji u Zadru. Na toj Konferenciji, kojoj je predsjedavao predsjednik Hrvatskog kluba don Josip Kažimir Ljubić, usvojena je *Privremena Uredba rada Stranke prava u*

³ M. DIKLIĆ, *Pravaštvo u Dalmaciji...*, str. 169–214; više o Supilu i Trumbiću vidi u: Ivo PETRINOVIĆ, *Politička misao Frana Supila*, Split, 1988.; ISTI, *Ante Trumbić. Politička shvaćanja i djelovanje*, Zagreb, 1986.; A. TRUMBIĆ, *Izabrani spisi*, Split, 1986.; Zbornik: *Život i djelo Ante Trumbića. Prilozi sa znanstvenog skupa*, HAZU – Zagreb, 1991.; Ivo PERIĆ, *Mladi Supilo*, Zagreb, 1996.; ISTI, *Ante Trumbić na dalmatinskom političkom poprištu*, Split, 1984.; Josip HORVAT, *Supilo. Život jednog hrvatskog političara*, Zagreb, 1938.

⁴ M. DIKLIĆ, *Pravaštvo u Dalmaciji...*, str. 215–243; ISTI, *Rasprava o čitankama za pučke škole u Dalmatinskom saboru godine 1892.*, *Historijski zbornik*, god. XLIII(1)/1990., Zagreb, 1991., str. 113–128. Više o izvornom pravaštvu vidi u najnovijoj knjizi Mirjane GROSS, *Izorno pravaštvo. Ideologija, agitacija, pokret*, Golden marketing, Zagreb, 2000., 880 str.

Dalmaciji i najnoviji politički program banovinskih pravaša. Bio je to prvi službeno napisani i objavljeni okviraški dualističko-trijalistički pravaški program koji je ostao na snazi sve do raspada Monarhije godine 1918., a najčešće se shvaćao i tumačio u trijalističkom smislu. Taj program, koji i simbolično označava kraj starog izvornoga Starčevićeva pravaštva i prevagu novoga “modernog” Frank-Folnegovičeva pravaškog smjera u Hrvatskoj, odgovarao je novonastaloj dalmatinskoj Stranci prava, čiji je prvi predsjednik postao Josip Kažimir Ljubić, dopredsjednik Nikola Dapar, a tajnik dr. Josip Paštrović.⁵

U trenutku kada je mlada dalmatinska Stranka prava, sredinom devedesetih godina 19. stoljeća, kretala prema svom najvišem političkom usponu, među pravašima u Banskoj Hrvatskoj dolazi, na žalost, do najžešćih frakcijskih borbi i sukoba, koji sredinom listopada 1895. dovode do rascjepa u banovinskoj Stranci prava na domovinaše i frankovce, nazvane tako po listu *Hrvatska domovina* i dr. Josipu Franku. Glavni nositelji tih sukoba bili su Josip Frank i Fran Folnegović, koji su se još za Starčevićeva života borili za njegovo bogato političko naslijeđe, a prvenstvo za prevlast u Stranki prava.⁶

Bojeći se rascjepa u vlastitoj stranki, većina je dalmatinskih pravaša, na poticaj Trumbića, prema rascjepu u banovinskoj Stranki prava zauzela neutralno stajalište. Međutim, rascjep se ipak nije mogao izbjeći jer je i među dalmatinskim pravašima bilo onih koji su, poput Supila i Prodana, bili više za domovinaše odnosno frankovce. Do rascjepa među dalmatinskim pravašima dolazi na poticaj nezadovoljnog don Ive Prodana na Prvoj konferenciji dalmatinskih “čistih” starčevićanaca, održanoj 19. listopada 1898. u Arbanasima kod Zadra. Od te Konferencije i u Dalmaciji kao i u Banovini postoje dvije pravaške stranke: matica dalmatinske Stranke prava na čelu s Trumbićem, Supilom i Biankinijem i Čista stranka prava na čelu s dr. Petrom Baturićem, don Pavlom Zankijem i don Ivom Prodanom.⁷

Politika *novog kursa* dalmatinskih pravaša dovela je početkom 20. stoljeća najprije do zbližavanja, a zatim i do ujedinjenja matice dalmatinske Stranke prava sa starom Narodnom hrvatskom strankom u Hrvatsku stranku. Do tog ujedinjenja i nastanka Hrvatske stranke dolazi u Splitu 27. travnja 1905. godine.⁸ Nakon prestanka postojanja posebne dalmatinske Stranke prava, logično, nametala se potreba zbližavanja i ujedinjavanja

⁵ Više o tome vidi u III. poglavlju knjige: M. DIKLIĆ, *Pravaštvo u Dalmaciji...*, str. 247–358; ISTI, *Stranka prava u Dalmaciji povodom 100. obljetnice osnutka (1894.–1994.)*, *Radovi ZHAZUZd*, sv. 37, Zadar, 1995., str. 779–791.

⁶ Više o tome vidi u prvom poglavlju knjige Stjepana MATKOVIĆA, *Čista stranka prava 1895.–1903.*, Hrvatski institut za povijest, Dom i svijet, Zagreb, 2001., str. 17–69 i d.

⁷ O dalmatinskoj Čistoj stranci prava više vidi u: IV. poglavlju već citirane knjige: M. DIKLIĆ, *Pravaštvo u Dalmaciji...*, str. 359–387; ISTI, *Čista stranka prava u Dalmaciji (1898.–1906.)*, *Vladavina prava*, god. IV, br. 1, Zagreb, 2000., str. 77–93.

⁸ Više o politici *novog kursa* u Dalmaciji vidi u knjizi: Tereza GANZA-ARAS, *Politika “novog kursa” dalmatinskih pravaša oko Supila i Trumbića*, Matica hrvatska Split, 1992.; usp. Rene LOVRENČIĆ, *Geneza politike “novog kursa” u Hrvatskoj*, Zagreb, 1972.

preostalih dalmatinskih pravaških skupina i Čiste stranke prava u jednu jedinstvenu dalmatinsku pravašku stranku. Do konačnog ujedinjenja sjevernodalmatinskih i južnodalmatinskih pravaša i obnove jedinstvene Stranke prava u Dalmaciji dolazi na velikoj pravaškoj Skupštini u Dubrovniku, održanoj 12. svibnja 1906. Za predsjednika novoobnovljene Stranke prava izabran je don Ivo Prodan, istaknuti dalmatinski pravaš, koji će tu odgovornu dužnost vršiti do kraja Prvoga svjetskog rata 1918. i raspada Monarhije na više posebnih država.⁹

II.

Pravaštvo u Bibinjama javlja se krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina 19. stoljeća pod snažnim idejnim utjecajem don Ive Prodana i njegove vjersko-pravaške skupine te glasila *Katolička Dalmacija*, *Stekliš*, *Pravaš* i *Hrvatska kruna*. Dakle, ono među Bibinjcima nastaje istovremeno s pojavom prvih pravaških skupina u Dalmaciji, njihovim ujedinjavanjem i osnutkom dalmatinske Stranke prava, o čemu smo više govorili u prvom dijelu ovog rada. Ključnu ulogu u procesu produbljivanja hrvatske nacionalno-integracijske svijesti i širenja hrvatsko-pravaških ideja u zadnja dva desetljeća 19. i prva dva desetljeća 20. stoljeća imao je u Bibinjama mjesni župnik don Marko Sikirić, koji je bio osobni prijatelj don Ive Prodana, prvog pravog dalmatinskog pravaša, istaknutog svećenika, novinara i publicista, zastupnika u Dalmatinskom saboru u Zadru i Carevinskom vijeću u Beču i dugogodišnjeg predsjednika Stranke prava u Dalmaciji.¹⁰

Hrvatski domoljub don Marko Sikirić rođen je u Bibinjama 19. listopada 1858., a umro je i pokopan u Zagrebu, na Mirogoju, 13. listopada godine 1919. Školovao se u Zadru, gdje je završio pučku školu, gimnaziju i studij bogoslovije, a 7. listopada 1883. zaređen je za svećenika. Prvu godinu župnikovao je u Radovinu i Visočanima, a od 1884. do 1919. bio je župnik u svom rodnom mjestu, u Bibinjama. Don Marko Sikirić bio je ne samo uzorni svećenik nego duhovni, kulturni i politički vođa svog naroda, kojeg je odgajao u bogoljubnom i domoljubnom hrvatskom nacionalnom duhu, a osnovni moto bio mu je “Bog, vjera i Hrvatska”. Osim duhovno, vjerski i politički, on je svom seoskom puku pokušavao pomoći i kulturno-prosvjetiteljski i materijalno. U tom smislu koncem 19. stoljeća gradi župnu kuću, pučku školu, otvara trgovinu i utemeljuje seosku blagajnu za posudbu novca, a uz pomoć Hrvatskog akademskog kluba iz Zadra otvara 24. siječnja 1904. pučku knjižnicu u bibinjskoj školi. Tom prigodom o pučkim knjižnicama i njihovu značenju za hrvatski seljački puk govorio je odvjetnik Josip Petricioli, istaknuti mladi zadarski pravaš zadužen za pravašku mladež u dalmatinskoj Stranci prava, a zahvalio mu se biranim riječima u ime okupljenih mještana don Marko

⁹ O obnovljenoj dalmatinskoj Stranci prava više vidi u V. poglavlju knjige: M. DIKLIĆ, *Dalmatinsko pravaštvo...*, str. 389–450; ISTI, Na grobu don Ive Prodana, zbornik *Zora dalmatinska (1844.–1849.)*, Zadar, 1995., str. 467–469.

¹⁰ Više o pojavi dalmatinskog pravaštva i don Ivi Prodanu vidi u literaturi navedenoj u bilješkama 1, 2, 5, 6 i 8, a o don Marku Sikiriću u knjizi: Ante GVERIĆ, *Iz prošlosti Bibinja*, Zadar, 1999., str. 102–115.

Sikirić. Zajedno s tadašnjim glavarem sela, Mihovилоm Španićem, osniva društvo Hrvatski sokol u Bibinjama, a u svom dvorištu uređuje i organizira vježbalište sokolaša. Bori se protiv autonomaštva, srpstva i svake tuđinštine, traži uređenje bunara (Bolovan) za pitku vodu, a zanimao se i za povijest Bibinja. Krajem Prvog svjetskog rata, kada je posvuda zavladao glad i nestašica, otvara 1917. pučku kuhinju u Bibinjama, što je za gladni seoski puk značilo mnogo. Zbog svega toga bio je među svojim župljanima veoma cijenjen. Uživao je neprikosnoveni autoritet u svemu, a osobito u vjerskim, kulturnim i političkim pitanjima.¹¹

Šireći među svojim župljanima državotvornu hrvatsko-pravašku misao, don Marko Sikirić zalagao se za nacionalnu i teritorijalnu integraciju, odnosno za ujedinjenje hrvatskog naroda u jedinstvenu naciju i rascjepkanih hrvatskih teritorija u cjelovitu i samostalnu hrvatsku državu. Sve donedavno među starijim Bibinjcima mogla se čuti misao, kojoj je najvjerojatnije autor don Marko, a glasi: “Živila hrvatska naša stranka prava, živila Hrvatska velika država!” Zbog takva političkog djelovanja i otvorena podupiranja pravaških kandidata na izborima, on se mnogima zamjerio, a osobito autonomašima i drugim režimskim ljudima, koji su ga često tužakali svjetovnim i crkvenim vlastima u Zadru.¹² Međutim, don Marko Sikirić nije se dao pokolebati; po svojim je političkim uvjerenjima bio pravaš, najprije simpatizer, a zatim odlučni pobornik i član Prodanove dalmatinske Stranke prava.

Svoja politička uvjerenja, zajedno s mnogim Bibinjcima, znao je često puta odlučno i javno isticati. U tome je bio neustrašiv. Tako je to bilo, primjerice, i sredinom svibnja 1906. za vrijeme održavanja velike pravaške skupštine u Dubrovniku, na koju je bio pozvan i don Marko, ali joj zbog brojnih obveza nije mogao osobno nazočiti. Na tu su skupštinu sjevernodalmatinski pravaši, na čelu s Prodanom, putovali u tu svrhu posebno unajmljenim senjskim parobrodom “Ante Starčević”, koji je tom prigodom bio svečano okićen hrvatskim zastavama. Kuda su god prolazili uzduž jadranske obale, narod ih je posvuda srdačno dočekivao, ispraćao i pozdravljao kličući neumrlom Starčeviću i Stranci prava. Tako je bilo i u Bibinjama gdje ih je domaći puk, na čelu sa svećenikom don Markom Sikirićem, toplo ispratio i srdačno pozdravljao sa svojih brodice, isplovivši do pola Zadarskog kanala. “Na odlazku u nekim mjestima kao u Kukljici, Bibinjama, Pakoštanima i t.d. vijale se trobojnice, a narod hrlilo na obalu i pozdravljao, gdje gdje pucali i mužari, u čemu se, kao i povratku, odlikovalo selo Bibinje, po zaslugi vrlog starčevićanca, veleč. D. Marka Sikirića, koji je do po kanala izašao bio sa svojim Bibinjcima u ladji pod trobojnicom na susret, živo pozdravljen od svih pravaša na parobrodu.”¹³

¹¹ A. GVERIĆ, *Iz prošlosti Bibinja...*, str. 103–105; vidi i *Hrvatsku krunu*, Zadar, god. XII/1904., br. 8; god. XVII/1909., br. 73, 75, 93; god. XXVII/1919., br. 27.

¹² A. GVERIĆ, *Iz prošlosti Bibinja...*, str. 105–109.

¹³ *Izješće o skupštini Stranke prava dne 12 svibnja 1906 u Dubrovniku*, Zadar, 1906., str. 26.

Za vrijeme izbora zastupnika za Dalmatinski sabor u Zadru ili Carevinsko vijeće u Beču bibinjski su birači predvođeni don Markom Sikirićem redovito glasovali za kandidate Stranke prava, a njihov omiljeni zastupnik u prva dva desetljeća 20. stoljeća bio je don Ivo Prodan, popularni vođa dalmatinskih pravaša. U ljeto 1909. Prodan je nakon zatvaranja Carevinskog vijeća u Beču odlučio obići zadarski izborni kotar i pred biračima, kako kaže, položiti račun za svoj dvostruki zastupnički rad, što je u ono vrijeme bila prava rijetkost, a i danas je. Tom prigodom on je potkraj srpnja mjeseca posjetio Bibinje, Sukošan, Kali, Preko, Kukljicu, Pašman, Sali, Mali Iž, Veli Iž, Žman, Zaglav i mnoga druga mjesta na kopnu i zadarskim otocima. Na tom su ga putu pratili istaknuti članovi vodstva dalmatinske Stranke prava i glavni suradnici *Hrvatske krune*.¹⁴

U nedjelju 25. srpnja 1909. don Ivo Prodan posjetio je Bibinje i Sukošan, sela koja su oduvijek “otvoreno isticala svoje hrvatstvo i u svim prigodama radila i borila se u redovima naše stranke” prava. Na tom su ga putu pratili predsjednik i dopredsjednik Mjesnog kluba Stranke prava u Zadru, odvjetnici dr. Miho Skvrce i Josip Petricioli te tajnik tog Kluba i glavni suradnik *Hrvatske krune* Berislav Grga Anđelinović. Na ulazu u Bibinje dočekali su ih i srdačno pozdravili u ime svih Bibinjaca don Marko Sikirić, učitelj Tome Bulić i ugledni mještanan Miho Španić. Skup je svečano otvorio don Marko Sikirić, predsjedavao mu je Miho Španić, a prvi govornik bio je zastupnik u Dalmatinskom saboru i Carevinskom vijeću don Ivo Prodan. Burno pozdravljen, Prodan je najprije govorio o općim političkim prilikama u cijeloj Hrvatskoj, a posebice u Zadru i mogućem rješenju zadarskog pitanja (pohrvaćenju grada Zadra). Zatim se osvrnuo na svoj ukupni politički i zastupnički rad, govorio je i o radu drugih dalmatinskih zastupnika, osobito o njihovu držanju u konačnom rješavanju jezičnog pitanja, a nakon toga saslušao je nazočne Bibinjce koji su ga upoznali s brojnim neriješenim problemima, potrebama i pitanjima svoga mjesta. Sudjelujući u raspravi i zahvaljujući Prodanu na posjetu, don Marko Sikirić je posebice naglasio kako je on prvi hrvatski zastupnik koji je ikad došao u Bibinje “da se na licu mjesta uvjeri o jadu i nevoljama svojih birača”. Stoga ga još jednom u ime svih Bibinjaca najsrdajnije pozdravlja s “molbom, da i na dalje ustraje u radu za narod i slobodu domovine” naše Hrvatske.¹⁵

O potrebi bolje stranačke organizacije i organiziranom radu pravaša na skupu je govorio dr. Miho Skvrce, koji je u vodstvu dalmatinske Stranke prava bio zadužen za organizacijska pitanja. U svom govoru on posebice naglašava kako nije dovoljno biti samo pravaš, “već valja i shvaćati pravaštvo i pravaški raditi” u svojoj sredini. Zbog toga predlaže, što su nazočni na zboru objeručke prihvatili, da se odmah uredi Mjesni klub Stranke prava u Bibinjama, koji bi redovito “stajao u dodiru s mjestnim klubom zadarskim, te u svim pitanjima solidarno radio, olakšao trud zastupniku, a rad stranke sveo u pravu kolotečinu”.

¹⁴ Više o tom posjetu vidi u seriji članaka: Zastupnik Prodan u svom kotaru, *Hrvatska kruna*, god. XVII/1909., br. 84, 89, 91, 96, 100, 103, 104 i dalje.

¹⁵ Zastupnik Prodan u svom kotaru, *Hrvatska kruna*, god. XVII/1909., br. 84.

Bibinjci su pažljivo saslušali govornika, prihvatili njegov prijedlog te na licu mjesta utemeljili Mjesni klub Stranke prava u Bibinjama i izabrali njegov Odbor od sedam najuglednijih domaćih pravaša. U nj su bili izabrani: don Marko Sikirić, učitelj Tome Bulić, Miho Španić, Krste Fuzul, Tome Mikulić, Andrija Lisica i Miho Šimunić. Iako je pravaštvo u Bibinjama staro gotovo koliko i pravaštvo u Dalmaciji, to je bilo, koliko nam je poznato, prvo službeno izabrano i konstituirano vodstvo Stranke prava u tom mjestu, na čelu kojeg je stajao domoljubni svećenik don Marko Sikirić. On je najvjerojatnije i autor *Rezolucije*, koju su Bibinjci na prijedlog učitelja Bulića na skupu jednoglasno prihvatili, a glasi: “Seljaci Bibinja danas sakupljeni izriču neograničeno povjerenje svomu zastupniku i vodji, veleč. Don Ivi Prodanu, odobravajući podpuno celokupni njegov zastupnički kao i uobće politički rad, moleći ga, da uztraje i na dalje u radu za slobodu Hrvatske.”¹⁶

Istog dana Prodan je održao zbor i u Sukošanu, a vodio ga je pravaš don Hugo Basioli, dugogodišnji poznanik i osobni prijatelj don Marka Sikirića. Nakon Prodanova izvješća o zastupničkom radu i Skvrčinog uvjerenja o neophodnoj potrebi bolje stranačke organizacije, i u Sukošanu je bio osnovan Mjesni klub Stranke prava i izabran njegov peteročlani Odbor u koji su izabrani: don Hugo Basioli, učitelj Ante Govorčin, Ante Martinac, Ante Raspović Andrijin i Marko Sudinja. Na kraju je opet bila usvojena *Rezolucija* koja glasi: “Sakupljeni seljaci Sukošana saslušavši razlaganje svog zastupnika i vodje veleč. Don Ivu Prodana izriču mu svoje neograničeno povjerenje i odobravaju podpuno čitav njegov rad u saboru i van njega, uvjereni da će on i na dalje uztrajati u borbi za prava hrvatskog naroda.”¹⁷

Don Marka Sikirića, istaknutog bibinjskog pravaša i velikog hrvatskog domoljuba, zbog njegovih izrazito hrvatskih političkih uvjerenja i stajališta, kako smo već kazali, napadali su i optuživali mnogi autonomaši, talijanaši i drugi režimu odani pojedinci, a nisu ga štedjele ni svjetovne ni crkvene vlasti. Ti napadaji nakon Prvoga svjetskog rata i raspada Austro-Ugarske Monarhije, kada je Zadar i zadarsku okolicu na temelju Londonskog ugovora iz 1915. okupirala talijanska vojska, postali su nepodnošljivi.

Godine 1918. don Marko se teško zamjerio nekim zadarskim talijanašima i pridošlim talijanskim karabinjerima, kada se nije htio staviti u službu talijanske iredentističke vlasti u Zadru, a svoje mještane nagovarao da ne uzimaju ni hranu iz talijanske kuhinje, iako je u selu vladala glad. Zbog toga i vijanja hrvatske zastave na crkvi, a i ranijih njegovih političkih stajališta i utjecaja na župljane, Talijani su odlučili pod svaku ga cijenu ukloniti iz Bibinja. Saznavši za talijanske namjere, on prestaje s obavljanjem službe Božje i počinje se početkom 1919. godine skrivati. Najviše se skrivao u Sukošanu kod svog starog stranačkog poznanika i prijatelja don Huga

¹⁶ ISTO, str. 1.

¹⁷ ISTO, str. 1, 2; usp. M. DIKLIĆ, *Don Ivo Prodan u Carevinskom vijeću (1907.–1918.)*, radnja u rukopisu, str. 40, 41.

Basiolija, a kad je shvatio da ni tamo nije siguran i da mu nema opstanka u zadarskom kraju, on pred talijanskim okupacijskim vlastima početkom proljeća 1919. godine bježi u Zagreb. Izgleda da ga je taj bijeg pod stare dane teško pogodio, jer samo nekoliko mjeseci poslije umire u 61. godini života. Don Marko Sikirić umro je od upale pluća u Bolnici milosrdne braće u Zagrebu 11. listopada 1919., a pokopan je 13. listopada na zagrebačkom groblju Mirogoj, gdje i danas počiva u miru.¹⁸

* * *

Dakle, pravaštvo se u Bibinjama javlja krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina 19. stoljeća pod snažnim utjecajem don Ive Prodana i njegovih vjersko-pravaških glasila *Katoličke Dalmacije*, *Stekliša*, *Pravaša* i *Hrvatske krune*, koja su se rado čitala i u tom dalmatinskom mjestu. Ono nastaje istovremeno s pojavom prvih dalmatinskih pravaških skupina, njihovim formiranjem i udruživanjem u jedinstvenu Stranku prava u Dalmaciji. Najveća zasluga za produbljivanje hrvatske nacionalne svijesti, širenje hrvatsko-pravaških državotvornih ideja, te nastanak, razvoj, organizaciju i djelovanje Stranke prava u bibinjskom seljačkom puku pripada don Marku Sikiriću, istaknutom hrvatskom domoljubu i najpoznatijem bibinjskom pravašu, koji je zbog svojih političkih uvjerenja teško ispaštao; a poslije Prvoga svjetskog rata morao se pred talijanskim okupacijskim vlastima skrivati i, da bi spasio živu glavu, u poodmaklim godinama bježati iz svog rodnog mjesta u Zagreb, gdje je nakon samo nekoliko mjeseci i preminuo.

¹⁸ A. GVERIĆ, *Iz prošlosti Bibinja...*, str. 11–114.

Marjan DIKLIĆ: THE PARTY OF RIGHT AND ITS APPEARANCE IN BIBINJE

Summary

In the first part of the article the author deals with the phenomenon of the Dalmatian Party of Right, the formation of the first groups associated with the Party of Right and their merging into the unified Party of Right in Dalmatia in 1894; the split of the party in 1898, its merging with the People's Party into the Croatian Party in 1905 and the renewal of the party in 1906 and their political activities up to 1918. In the second part, on the basis of scarce sources and literature, he fragmentarily discusses the appearance and the development of the Party of Right in Bibinje and the structure, organization and the activity of the Dalmatian Party of Right in this settlement. He devotes special attention to the work of the great Croatian patriot don Marko Sikirić, the most eminent member of the Party of Right and a member of the Village Council of the Party of Right. In conclusion, he succinctly describes the basic ideas of the Party of Right in Bibinje.

Key words: Party of Right ideas, Dalmatia, Austro-Hungary, Bibinje, Marko Sikirić.